

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jenni Halonen & Linda Helin

ASUKKAIDEN HAVAINTOJA PÄIHTEIDEN KÄY-
TÖSTÄ JA RAHAPELAAMISESTA SEKÄ NIIDEN
HAITOISTA JA EHKÄISYN KEINOISTA VAASAN
ALUEELLA

Sosiaali- ja terveysala
2023

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Jenni Halonen & Linda Helin
Opinnäytetyön nimi	Asukkaiden havaintoja päihteiden käytöstä ja rahapelaamisesta sekä niiden haitoista ja ehkäisyn keinoista Vaasan alueella
Vuosi	2023
Kieli	suomi
Sivumäärä	55+2 liitettä
Ohjaaja	Miia Joensuu

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Vaasan alueen yli 18-vuotiaiden asukkaiden subjektiivisia kokemuksia päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ja rahapelaamisen ehkäisemisestä sekä niiden aiheuttamien haittojen vähentämisen keinoista. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa Vaasan alueella tapahtuvasta päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä ja rahapelaamisesta sekä niiden aiheuttamista haitoista.

Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa määriteltiin aiheen keskeisimpiä käsitteitä, joita olivat alkoholi, tupakka- ja nikotiinituotteet, muut päihteet, rahapelaaminen ja ehkäisevä päihdetyö. Tutkimus toteutettiin määrällisenä eli kvantitatiivisena tutkimuksena. Tutkimuksen kohdeorganisaationa oli Vaasan kaupungin ehkäisevä päihdetyö. Aineisto kerättiin alun perin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kehittämällä kyselylomakkeella ja vastaajia kyselyyn oli yhteensä 167.

Tuloksista selvisi, että Vaasassa käytetään liikaa alkoholia, muita päihteitä sekä nikotiini- ja tupakkatuotteita. Työssäkäyvät olivat eniten sitä mieltä, että Vaasassa käytetään liikaa muita päihteitä. Lisäksi Vaasassa suhtaudutaan liian vapaasti humalajuomiseen ja alkoholin myyntiä kaupoissa selvästi päihtyneelle tulisi rajoittaa. Vaasassa ehkäisevä päihdetyö ei ollut monelle entuudestaan tuttua.

Avainsanat	alkoholi, tupakka- ja nikotiinituotteet, muut päihteet, rahapelaaminen, ehkäisevä päihdetyö
------------	---

ABSTRACT

Author	Jenni Halonen and Linda Helin
Title	Residents' Observations of Substance Use and Gambling as well as the Harmful Effects and Prevention Methods in the Vaasa Region
Year	2023
Language	Finnish
Pages	55+2 Appendices
Name of Supervisor	Miia Joensuu

The purpose of this study is to explore the subjective experiences of residents over 18 years old in the Vaasa region regarding the prevention of substance abuse, tobacco and nicotine product use, and gambling, as well as the means to reduce their associated harms. The goal of the research is to increase knowledge about the use of substances, tobacco and nicotine products and gambling in the Vaasa area, as well as the harms they cause.

In the theoretical part of the study the key concepts of the topic were defined including alcohol, tobacco and nicotine products, other substances, gambling, and preventive substance abuse work. The research was conducted as a quantitative study. The target organization for the research was the preventive substance abuse work of the City of Vaasa. The data was originally collected using a survey questionnaire developed by the National Institute for Health and Welfare and a total of 167 respondents participated in the survey.

The results revealed that in Vaasa there is excessive use of alcohol, other substances, as well as nicotine and tobacco products. Those who work were the most likely to think that too much other intoxicants are used in Vaasa. Also there is a too permissive attitude towards binge drinking in Vaasa and the sale of alcohol in stores to clearly intoxicated individuals should be restricted. Preventive substance abuse work in Vaasa was not well-known to many beforehand.

Keywords	alcohol, nicotine products, intoxicants, gambling, substance abuse prevention
----------	---

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	10
3	YLEISIMMÄT PÄIHTEET JA RAHAPELAAMINEN	11
	3.1 Alkoholi	11
	3.2 Tupakka- ja nikotiinituotteet	12
	3.3 Muut päihteet.....	13
	3.4 Rahapelaaminen	14
4	VAASAN KAUPUNKI JA EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ	16
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	18
	5.1 Kohderyhmä ja aineiston keruu.....	18
	5.2 Kyselylomake	19
	5.3 Määrällisen aineiston analyysi.....	20
	5.4 Laadullisen aineiston analyysi.....	21
6	TULOKSET	23
	6.1 Aineiston kuvaaminen	23
	6.2 Haittojen ehkäisy ja vähentäminen	25
	6.3 Ongelmien varhainen tunnistaminen ja tuki	29
	6.4 Ehkäisevä päihdetyö Vaasassa.....	35
	6.5 Laadullisen aineiston tulokset	36
7	POHDINTA.....	42
	7.1 Tulosten tarkastelu	42
	7.1 Tutkimuksen luotettavuus	44
	7.1 Tutkimuksen eettisyys	45

7.2	Jatkotutkimusaiheet ja johtopäätökset	46
LÄHTEET	47
LIITTEET	51

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Päihteiden ja tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön sekä rahapelaamiseen liittyvät epäkohdat	40
Kuvio 2. Kuntalaisena haittojen ehkäisyyn osallistuminen	41
Taulukko 1. Kyselyyn vastanneiden taustatiedot (N = 167)	23
Taulukko 2. Päihteiden ja rahapelien liikakäyttö	25
Taulukko 3. Elämäntilanteen yhteys mielipiteeseen muiden päihteiden liikakäytöstä (%).	26
Taulukko 4. Rajoittaminen.....	27
Taulukko 5. Liian vapaa suhtautuminen.....	28
Taulukko 6. Haitat.....	29
Taulukko 7. Huoli läheisestä	29
Taulukko 8. Huoli itsestä.....	30
Taulukko 9. Sosiaali- ja terveyshuollon vastaanotolla puheeksi otto	31
Taulukko 10. Neuvontaa sosiaali- ja terveyshuollon vastaanotolla	32
Taulukko 11. Tuen saaminen Vaasassa	33
Taulukko 12. Tieto tukipalveluista Vaasassa	34
Taulukko 13. Tietoisuus ehkäisevästä päihdetyöstä Vaasassa.....	35
Taulukko 14. Iän yhteys tietoisuuteen ehkäisevästä päihdetyöstä Vaasassa (%).	35

LIITELUETTELO

LIITE 1. Kyselylomake

LIITE 2. Saatekirje

1 JOHDANTO

Alkoholin runsas kulutus aiheuttaa sairauksia ja jopa kuolemia, sekä lisäksi vapaaajalla suuret määrät alkoholia voi johtaa sairaspöissaoloihin sekä onnettomuuksiin (Miettinen & Rantapuska 2018, 8). Tilastojen mukaan vuonna 2021 Suomen alkoholi-kulutus oli 555 miljoonaa litraa (Valvira 2022).

Vuonna 2022 noin 11 % suomalaisista 20–64-vuotiaista tupakoi päivittäin. Tupakointi aiheuttaa niin yhteiskunnallisia kuin terveydenhuollon kustannuksia. Vuonna 2020 yhteiskunnalliset kustannukset olivat noin 1,3 miljardia euroa ja terveydenhuollon kustannukset olivat 340 miljoonaa euroa. Vaikka tupakointi on vähentynyt huomatta-vasti, niin nuuskan käyttäminen on yleistynyt varsinkin nuorilla ja nuorilla aikuisilla. (Suomen ASH 2023)

Nikotiinipitoisia sähkösavukkeita käytti päivittäin 1 % 20–64-vuotiaista vuonna 2022. Säännöllinen sähkösavukkeiden käyttö on vähäistä, mutta vuoden 2023 kouluterveys-kyselyn mukaan niiden käyttö on lisääntynyt nuorten keskuudessa. Yläkouluikäisistä pojista 7 % ja tytöistä 6 % käytti päivittäin sähkösavuketta. Toisen asteen opiskelijoista yhteensä 18 % käytti päivittäin sähkösavuketta. (Ehyt 2023f.)

Suomalaisten miesten keskuudessa nuuskan päivittäinen käyttäminen on lisääntynyt 2000-luvulla. Poikien nuuskaaminen oli yleistynyt kolmesta prosentista kahdeksaan prosenttiin vuosien 2009–2019 aikana. Naisten ja tyttöjen nuuskaaminen oli pysynyt vähäisenä. Yleisesti tupakkatuotteiden käyttö oli vähentynyt, mutta tämä johtui tupa-koinnin vähentymisestä eikä niinkään nuuskaamisen. (Ollila, Ruokolainen & Sandström 2023, 1–3)

Rahapelaaminen kuuluu useiden suomalaisten arkeen ja väkilukuun suhteutettuna Suomessa on runsaasti pelaamiseen liittyviä haittoja. Viimeisen vuoden aikana lähes

80 prosenttia suomalaisista on pelannut jotain rahapeliä ja kolmella prosentilla 15–74-vuotiaista suomalaista on rahapeliongelma. (Ehyt 2023a.)

Tutkimuksen aihe on tärkeä, koska päihteiden ja tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö sekä rahapelaaminen koskettaa jokaisen elämää tavalla tai toisella. Rahapelaamisesta syntyviä haittoja ehkäisemällä pystytään tukemaan ihmisten hyvinvointia ja vähentämään sosiaalisia, terveydellisiä ja taloudellisia haittoja sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden kuormitusta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023c). Ehkäisyn näkökulmasta tärkeää on ottaa rahapelaaminen puheeksi, jossa avainasemassa ovat sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset (Ehyt 2023a).

Tämä opinnäytetyö on määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus. Tutkimuksen kohde-ryhmänä ovat yli 18-vuotiaat vaasalaiset. Tutkimus on toteutettu yhteistyössä Vaasan kaupungin ehkäisevän päihdetyön kanssa.

Teoriataustan aineistoa haetaan eri tietokannoista kuten Medic, Terveysportti sekä Duodecim. Käytettyjä hakusanoja ovat alkoholi, nikotiinituotteet, huumausaineet, rahapelit ja ehkäisevä päihdetyö sekä niiden englanninkieliset vastineet.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Vaasan alueen yli 18-vuotiaiden asukkaiden subjektiivisia kokemuksia päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ja rahapelaamisen ehkäisemisestä sekä niiden aiheuttamien haittojen vähentämisen keinoista. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa Vaasan alueella tapahtuvasta päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä ja rahapelaamisesta, sekä niiden aiheuttamista haitoista.

Tutkimuksella haettiin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin.

1. Millaisia kokemuksia asukkailla on päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä rahapelien ehkäisemisen ja niiden aiheuttamien haittojen vähentämisen keinoista kunnassa?
2. Miten ehkäisevä päihdetyö toteutuu kunnassa asukkaiden mielestä?

3 YLEISIMMÄT PÄIHTEET JA RAHAPELAAMINEN

Suomessa huumeiden käyttö kasvoi huomattavasti 1990-luvulla. Samanlainen kasvu tapahtui edellisen kerran vuosien 1960–1970 vaihteessa. Vuoden 2000 alussa tilanne vaikutti tasaantuvan, mutta huumeiden käyttö lähti kuitenkin nousuun. Huumekuolemien määrä on ollut kasvussa 2010-luvun jälkeen. (Päihdelinkki 2021a.)

Tässä luvussa käsitellään eniten käytettyjä päihteitä Suomessa sekä niiden vaikutuksia ihmiseen.

3.1 Alkoholi

Alkoholijuomat ovat etanolia sisältäviä juomia, joissa etanoli toimii keskushermostoa lamaavana päihteenä. Suomessa kulutetaan eniten olutta, mutta suosittuja ovat myös viinit ja siiderit (Päihdelinkki 2023b). Alkoholi on Suomessa eniten käytetty päihde. (EHYT 2023b.)

Alkoholin välittömiä vaikutuksia ovat kehon motoriikan heikentyminen sekä tasapainon ja harkintakyvyn huonontuminen. Päihtymys lisää onnettomuuksia, väkivallan ja häiriötilanteiden riskiä. (EHYT 2023b.) Alkoholin käyttöön liittyy myös paljon terveyshaittoja, joista yleisimpiä ovat alkoholin vaikutukset tapaturmiin, syöpäsairauksiin, mielenterveyteen ja uneen sekä verenkierto- ja ruuansulatuselimistön sairauksiin (Mäkelä & Niemelä, 2022). Alkoholi aiheuttaa myös sekä psyykkistä että fyysistä riippuvuutta (EHYT 2023b.).

THL:n vuonna 2017 tekemän juomatapatutkimuksen tulosten mukaan vuonna 2016 alkoholin säännöllinen, viikoittain tapahtuva alkoholinkulutus on vähentynyt verrattuna 1990-luvun alkupuolen jälkeen tapahtuvaan alkoholinkulutukseen. Vuonna 2016 vähintään viikoittain alkoholia käyttävien miesten osuus oli 50 prosenttia, kun taas vuonna 2008 vastaava luku oli 58 prosenttia. Naisten osuus oli 28 prosenttia vuonna

2016 ja 35 prosenttia vuonna 2008. Alkoholien päivittäinen käyttö on Suomessa kohdallaisen harvinaista. (Härkönen ym. 2017, 19).

3.2 Tupakka- ja nikotiinituotteet

Nikotiini aiheuttaa voimakasta riippuvuutta ja sen käyttö on terveydelle haitallista. Tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö lisää riskiä sairastua ja kuolla sydän- ja verisuonitauteihin. (Salminen & Lehto 2022, 1.) Suomessa yleisimmin käytetty nikotiinituote on tehdasvalmisteinen poltettavaksi tarkoitettu savuke, jota valmistetaan tupakkakasvien lehtiä kuivaamalla. Poltettavaa tupakkaa käytetään tehdasvalmisteisissa ja itse käärityissä savukkeissa sekä sikareissa, piipussa ja vesipiipussa. (EHYT 2023c.)

Tupakointi vaikuttaa merkittävästi suomalaisten kuolleisuuteen ja sen arvellaan aiheuttavan jopa yli 4300 kuolemaa vuosittain. (EHYT 2023c.) Vuonna 2013 päivittäin tupakoi noin 16 prosenttia 15–64-vuotiaista. Naisten osuus oli 13 prosenttia ja miesten 19 prosenttia. (Varis & Virtanen 2014, 1.) Viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana tupakointi on kuitenkin vähentynyt merkittävästi Suomessa. Nykypäivänä työikäisistä miehistä 14 prosenttia ja naisista 11 prosenttia tupakoi päivittäin. Nuorista, 14–18-vuotiaista pojista 6 prosenttia ja tytöistä 7 prosenttia tupakoi päivittäin, mutta yleisesti nuorten tupakointi on vähentynyt. (Salminen & Lehto 2022.) Myös tupakointimattomien työntekijöiden tupakansavulle altistuminen väheni vuosina 1985–2013. Miesten päivittäinen tupakansavulle altistuminen laski 48 prosentista viiteen prosenttiin ja naisten 28 prosentista kolmeen prosenttiin. (Varis & Virtanen 2014, 1.)

Muita nikotiinituotteita ovat esimerkiksi nuuska ja akkukäyttöinen sähkösavuke. Nuuskaa käytetään laittamalla se suuhun huulen ja ikenen väliin ja suun limakalvojen kautta nikotiini imeytyy verenkiertoon. Keskimääräisesti nuuskaaja saa suuremman annoksen nikotiinia kuin tupakoitsija. Sähkösavuke on laite, joka kuumentaa sen sisällä olevan nesteen hengitettäväksi aerosoliksi. Savukkeen ja sähkösavukkeen ero on se, ettei sähkösavuke sisällä tupakkaa eikä siinä tapahdu palamisreaktiota. Suomessa

myytävissä sähkösavukenesteissä saa olla nikotiinia enintään 20 milligrammaa millilitrassa. Myös nikotiinittomia nesteitä myydään. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021a.) Salmisen ja Lehdon (2022) mukaan ammattiopistossa opiskelevista nuorista 4 prosenttia käyttää päivittäin sähkötupakkaa ja nuuskaa 12 prosenttia. Lukiolaisista noin 3 prosenttia käyttää päivittäin nuuskaa. Niin nuuskan kuin sähkösavukkeiden käytön kerrotaan lisääntyneen.

3.3 Muut päihteet

Huumausaineisiin luetaan kaikki laittomat aineet, jotka määritellään huumausaineasetuksessa. Suomessa yleisimmin kokeiltu tai käytetty huume on päihdehamppu, josta yleisimmin käytetään nimitystä kannabis. (EHYT 2023d.) Psykoaktiivista tetrahydrokannabinolia (THC) sisältäviä päihdehampullajikkeita käytetään päihtymiseen ja lääkinällisiin tarkoituksiin. THL:n vuonna 2022 toteuttaman Päihdetutkimuksen mukaan noin kolmasosalla 15–69-vuotiaista suomalaisista oli kokemuksia kannabiksen käytöstä. (EHYT 2023d.) Kannabista käyttävät yleisimmin 25–34-vuotiaat nuoret aikuiset. Tästä ikäryhmästä lähes 40 prosenttia on vähintäänkin kokeillut kannabista. 15–16-vuotiaista noin 8 prosenttia käyttää kannabista. Tutkimuksen mukaan poikien keskuudessa kannabiksen käyttö on yleisempää kuin tyttöjen. (Mustonen ym. 2019, 2)

Etenkin nuorten asenteet kannabiksen käyttöä kohtaan ovat muuttuneet sallivammiksi. Vuonna 2015 nuorista lähes puolet olivat kannabiskokeiluista sitä mieltä, että niiden riskit ovat vähäisiä tai niitä ei ole ollenkaan. Tästä voidaan päätellä, että tulevaisuudessa kannabiksen käyttö saattaisi yleistyä. (Mustonen ym. 2019, 2).

Muita Suomessa käytettyjä huumeita ovat heroini, kokaiini, amfetamiini, hallusinoogenit, erilaiset synteettiset päihteet sekä erilaiset hengitettävät tai impattavat inhalantit (Terveyskirjasto 2018). Näiden lisäksi Suomessa eniten väärinkäytetty opioidi

on buprenorfiini. Opioidit ovat aineita, jotka poistavat kipua, mutta aiheuttavat voimakkaasti riippuvuutta. Väärinkäyttöä on lääkkeiden käyttö ilman lääkärin määräystä sekä lääkärin määräämän annostuksen ylittäminen. (Päihdelinkki 2023c.) Vuonna 2020 julkaistussa tutkimuksessa kerrotaan huumekekeilujen ja käytön lisääntyneen Suomessa tällä vuosikymmenellä. Vuonna 2018 THL:n huumeenkyselyyn vastanneista 15–69-vuotiaista 4,3 prosenttia oli kokeillut amfetamiinia elämänsä aikana. Tämä luku on kaksinkertaistunut 2010-luvulla. (Rönkä ym. 2020, 20.)

3.4 Rahapelaaminen

Rahapelaamisella tarkoitetaan pelaamista, jossa pelin voitto tai tappio on rahaa tai rahan arvoista vastiketta (EHYT 2023a). Sattumaan ja tuuriin perustuvia rahapelejä ovat muun muassa lotto, rahapeliautomaatit, raaputusarvat ja nettipokeri (Tenkanen 2023).

Kun pelaamiseen kuluu liikaa aikaa tai rahaa tai se vaikuttaa pelaajan ihmissuhteisiin, terveyteen tai opiskeluun kielteisesti, puhutaan tällöin ongelmapelaamisesta (Tenkanen 2023). Rahapeliongelmiin esiintyvyys on suurinta niillä pelaajilla, jotka pelaavat useita kertoja viikossa, useita eri rahapelejä ja erityisesti nopeitempöisiä rahapelityyppejä. (EHYT 2023a.) Suomessa rahapeliongelma käärsii noin 3,3 prosenttia suomalaisista ja 1,1 prosentilla heistä on mahdollinen rahapeli-riippuvuus. Kuitenkin suurimmalle osalle pelaajista rahapeleistä ei aiheudu ongelmia. (Tenkanen 2023.)

Vuoteen 2007 verrattuna suomalaisten rahapelaaminen on yleistynyt. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2019 toteuttamassa tutkimuksessa selvisi, että 78 prosenttia 15–74-vuotiaista vastaajista oli pelannut vähintään yhtä rahapelityyppiä viimeisen vuoden aikana. Vuonna 2019 rahapelejä pelasi vähintään kerran viikossa 29 prosenttia vastaajista ja rahapeliongelma käärsiviä oli 3 prosenttia eli noin 112 000 henkilöä. Miehistä 4 prosenttia kärsi rahapeliongelma, kun vastaava luku naisilla

oli 2,1 prosenttia. Yleisintä rahapeliiongelmaista kärsiminen oli 18–24-vuotiailla (5,3 %) sekä 25–34-vuotiailla (4,8 %). (Salonen ym. 2020, 9.)

4 VAASAN KAUPUNKI JA EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

Vaasa on yksi Pohjanmaan kaupungeista länsirannikolla. Vuonna 2022 Vaasan väkiluku oli yli 68 000. Työikäisten (15–64-vuotiaat) osuus tästä väkiluvusta on 61,3 %. (Vaasan kaupunki 2021.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lokakuussa 2020 julkaisemasta jätevesitutkimuksesta ilmenee, että huumeiden käyttö Vaasassa on selkeästi kasvanut (Vaasan Vesi 2020). Tutkimuksen mukaan maaliskuussa vuonna 2020 Vaasassa käytettiin amfetamiinia 600 milligrammaa tuhatta henkilöä kohden päivässä, kun taas marraskuussa vuonna 2018 vastaava luku oli 200 milligrammaa. (Rönkä & Markkula 2020, 33)

Ehkäisevällä päihdetyöllä tarkoitetaan terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämistä päihde- ja pelihaittoja ehkäisemällä ja vähentämällä. Ehkäisevän päihdetyön piiriin lasketaan alkoholi, nikotiinituotteet ja huumausaineet sekä rahapelaaminen, joka aiheuttaa päihderiippuvuuden tapaista riippuvuutta. Ehkäisevän päihdetyön vaikutuksilla vähennetään päihteiden ja rahapelien kysyntää, saatavuutta sekä päihteiden ja rahapelien käytöstä syntyviä haittoja. (EHYT 2023e.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän tutkimuksen mukaan ehkäisevän päihdetyön perusrakenteet kunnissa ovat vahvistuneet verrattuna vuoteen 2016. Vuonna 2016 perusrakenteet ehkäisevälle päihdetyölle olivat vahvat noin 35 prosentissa kunnista. Vuonna 2020 vastaava luku oli 69 prosenttia. (Warpenius & Markkula 2020, 6).

Kaupungin ja alueen toimijat, järjestöt, seurakunnat, viranomaiset, työyhteisöt, elinkeinoelämä ja kuntalaiset vastaavat omalta osaltaan ehkäisevän päihdetyön toteuttamisesta. Ehkäisevää päihdetyötä Vaasassa edistetään koulutuksilla, erilaisilla ohjelmilla, tapahtumilla ja hankkeilla. (Vaasan kaupunki 2022.) Vaasassa toimii nuori-soasema Klaara, joka tarjoaa maksuttomia perustason mielenterveys-, päihde- ja riippuvuusongelmien ennaltaehkäisyä sekä hoidon palveluita 13–24-vuotiaille. Yli 25 -

vuotiaille samanlaisia palveluita tarjoaa Psykososiaalinen keskus, jossa on lisäksi kriisiryhmätoimintaa sekä suonensisäisesti huumausaineita käyttävälle Terveysneuvonta Tiesin palveluita. Aikuisille yli 18-vuotiaille asiakkaille, joiden päihteistä vieroittautuminen ei onnistu avohoidon puolella, tarjotaan Päihdekeskuksessa vapaaehtoista ja yksilöllistä hoitoa. (Pohjanmaan hyvinvointialue 2022.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena. Kvantitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on selvittää kysymyksiä, jotka liittyvät lukumääriin ja prosenttiosuuksiin. (Heikkilä 2014, 8.) Tässä opinnäytetyössä oli perusteltua käyttää määrällistä tutkimusmenetelmää, koska tutkimuksella tavoiteltiin isoa vastaajajoukkoa. Tässä tutkimuksessa pyrittiin otantaan, joka oli riittävän laaja. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin alun perin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen laatimaa kyselylomaketta, joka tehtiin sähköiseen muotoon Google Forms -alustalle ja muokattiin tähän tutkimukseen sopivaksi. Opinnäytetyötä varten oltiin yhteydessä Vaasan kaupungin ehkäisevän päihdetyön toiminnanohjaajaan, joka välitti tutkimussuunnitelman Vaasan kaupungin hyvinvointijohtajalle, joka sitten allekirjoitti tutkimusluvan.

5.1 Kohderyhmä ja aineiston keruu

Tämän tutkimuksen kohderyhmänä oli Vaasan kaupungin aikuiset yli 18-vuotiaat asukkaat ja kohdeorganisaationa oli Vaasan kaupungin ehkäisevä päihdetyö. Aineistoa tutkimukseen kerättiin sähköisesti kyselylomakkeella.

Kyselyn yhteydessä vastaajat saivat luettavakseen sähköisen saatekirjeen (Liite 2). Saatekirjeessä kerrottiin tutkimukseen osallistumisen nimettömyydestä ja tutkimuksen tarkoituksesta ja siitä, kuka vastaa tutkimuksen tiedonkeruusta. Kyselylomakkeen linkkiä jaettiin muun muassa sähköpostitse ja Vaasan kaupungin sosiaalisen median kanavissa. Kyselyyn vastaaminen vei noin 20 minuuttia. Tutkimusaineisto kerättiin helmi-maaliskuussa 2023.

5.2 Kyselylomake

Kyselylomakkeen laatimisessa tärkeää on, että kysymysten avulla saa selvitettyä koko tutkimusongelman. Tulosten käsittelymahdollisuuksiin vaikuttaa esimerkiksi kysymyksessä käytetty asteikko ja se tulisi ottaa huomioon lomakkeen suunnittelussa. Muita tärkeitä seikkoja lomakkeen suunnittelussa on lomakkeen testaaminen ja saattekirjeen laatiminen. (Heikkilä 2014, 47–50.)

Aineisto tutkimukseen kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella (Liite 1). Lomake suunniteltiin alun perin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän kyselylomakkeen pohjalta. Kysymyksiä oli yhteensä 24 kappaletta ja niiden joukossa oli avoimia, strukturoituja ja sekamuotoisia kysymyksiä. Suurimmassa osassa kysymyksiä oli valmiit vastausvaihtoehdot ja näiden lisäksi kyselyn lopussa oli kaksi kokonaan avointa kysymystä. Kyselylomakkeessa oli yhteensä neljä osiota.

Kyselylomakkeen ensimmäinen osio käsitteli vastaajan taustatietoja ja se sisälsi yhteensä neljä kysymystä. Osiossa selvitettiin vastaajan sukupuoli, ikä, asuinalue ja sen hetkinen elämäntilanne. Kyselylomakkeen toisessa osiossa käsiteltiin alaikäisten päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä sekä rahapelaamista Vaasassa. Tässä osiossa kysymyksiä oli yhteensä neljä. Tarkemmin osiossa käsiteltiin havaintoja alaikäisille päihteiden välittämisestä sekä tilanteista, joissa myyjä ei ole tarkastanut nuorelta näyttävän päihteitä ostavan tai rahapelejä pelaavan henkilön ikää. Lisäksi selvitettiin havaintoja alaikäisten päihteiden käytöstä tai rahapelaamisesta. Viimeisenä kysymyksenä selvitettiin mielipiteitä siitä, tulisiko Vaasassa puuttua nykyistä enemmän alaikäisten päihteiden käyttöön tai rahapelaamiseen.

Kyselylomakkeen kolmas osio käsitteli haittojen ehkäisyä ja vähentämistä ja siinä oli yhteensä 12 kysymystä, joista neljässä oli mahdollisuus vastata lisäkysymykseen viivalle kirjoittamalla. Tarkemmin osiossa käsiteltiin sitä, esiintyykö Vaasassa liikaa päihteiden käyttöä sekä rahapelaamista ja että suhtaudutaanko Vaasassa liian vapaasti

humalajuomiseen. Lisäksi selvitettiin sitä, että onko Vaasassa kadulla tai muulla julkisella paikalla päihtyneet henkilöt aiheuttaneet pelkoa, ahdistelua tai kiusaamista. Muut kysymykset liittyivät alkoholin anniskelun rajoittamiseen, tupakansavulle altistumiseen, ravintoloiden anniskelulupiin- ja aikoihin, päihtyneille henkilöille alkoholin myymiseen, alkoholijuomien ja rahapelien mainontaan.

Neljännessä osiossa käsiteltiin ongelmien varhaista tunnistamista ja tukea ja siinä kysymyksiä oli yhteensä kuusi. Kysymykset käsittelivät huolta omasta sekä läheisen päihteiden käytöstä ja rahapelaamisesta, sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla päihteiden ja rahapelaamisen puheeksi otosta sekä neuvonnasta. Loput osion kysymykset koskivat päihteiden vähentämiseen liittyvän tuen ja tiedon saamiseen. Kyselylomakkeen viimeinen osio käsitteli ehkäisevää päihdetyötä Vaasassa ja kysymyksiä osiossa oli kolme. Tarkemmin kysymykset käsittelivät sitä, oliko ehkäisevä päihdetyö entuudestaan tuttua. Lisäksi oli kysymyksiä epäkohdista, joihin tulisi kohdistaa haittoja ehkäiseviä toimia sekä miten itse kuntalaisena voisi osallistua haittojen ehkäistämiseen. Näistä kysymyksistä kaksi oli laadullisia kysymyksiä.

Vastaamisen vaivattomuuteen kiinnitettiin huomiota ja kyselylomakkeen asettelusta tehtiin mahdollisimman selkeä. Kyselylomakkeesta tehtiin laaja, jotta saatiin tietoa mahdollisimman monelta eri osa-alueelta. Kyselylomaketta oli käytetty aikaisempina vuosina, joten tarvetta kyselyn testaamiselle ei ollut.

5.3 Määrällisen aineiston analyysi

Määrällisen tutkimuksen perustana on numeerisesti suuri otos ja ilmiön kuvaaminen numeerisen tiedon pohjalta. Määrällisen aineiston analyysissä ristiintaulukoinnilla ja khiin neliötestillä halutaan selvittää, onko kahden muuttujan välillä yhteys. (Heikkilä 2014, 8, 129.) Tutkimuksen aineiston analysointiin käytettiin SPSS-ohjelmaa. SPSS

(Statistical Package for Social Sciences) on ohjelmisto, mikä on suunniteltu tilastotieteelliseen analyysiin (SPSS Finland Oy 2015). Tässä tutkimuksessa tuloksia vertailtiin sukupuolen, ikä- ja ammattiryhmien ja asuinalueen mukaan ristiintaulukoiden avulla.

Tutkimukseen hyväksytyt vastaukset numeroitiin ja aineisto syötettiin SPSS-tilasto-ohjelmaan, jolloin aineistosta saatiin havaintomatriisi. Vastauksista tehtiin kolmen viivan taulukot. Ristiintaulukointia varten uudelleen luokiteltiin asuinalueita ja elämäntilannetta kuvaavien kysymysten vastausvaihtoehtoja.

Sukupuolta kysyttäessä oli kolme vastausvaihtoehtoa, mutta vaihtoehto "Muu" jätettiin pois vastaajien vähyyden vuoksi. Ikää kysyttäessä vastausvaihtoehdot luokiteltiin 18–30-vuotiaisiin, 31–45-vuotiaisiin, 46–60-vuotiaisiin sekä 61–75-vuotiaisiin. Vastausvaihtoehdoista "Alle 18-vuotias" ja "yli 75-vuotias" poistettiin vastaajien vähyyden vuoksi.

Neljää taustamuuttujaa ristiintaulukoitiin muiden päihteiden liikakäyttöä kuvaavien muuttujien kanssa. Khiin neliötestillä selvitettiin, onko taustamuuttujilla ja päihteiden liikakäyttöön liittyvillä kysymyksillä tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. SPSS-ohjelmasta saaduista tilastollisesti merkitsevistä tuloksista laadittiin kolmen viivan taulukot.

5.4 Laadullisen aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysillä pyritään saamaan tiivistetty ja yleistetty muoto tutkittavasta ilmiöstä (Kyngäs & Vanhanen 1999, 4). Tässä tutkimuksessa laadullisen aineiston analyysi tehtiin sisällön analyysin periaatteiden mukaisesti. Kyselylomakkeessa oli kaksi avointa kysymystä, joiden avulla haluttiin selvittää tarkemmin, millaisia ajatuksia vaasalaisilla oli epäkohdista, joihin erityisesti tulisi kohdistaa haittoja ehkäiseviä toimia ja miten itse kuntalaisena voisi osallistua näiden haittojen ehkäisemiseen. Tavoitteena oli saada vastauksista tiivistetty kuvaus.

Laadullisten kysymysten vastaukset kopioitiin sähköisestä kyselylomakkeesta sanasta sanaan yhteen tiedostoon. Kysymysten vastaukset yhdistettiin ja pelkistettiin. Pelkistetyt ilmaukset ryhmiteltiin ja niistä muodostettiin alakategoriat. Alakategoriat yhdistettiin aihealueittain ja niistä muodostettiin 10 yläkategoriaa: nuoriin vaikuttavat epäkohdat, avun tarjoaminen, turvattomuus, ympäristötekijät, päihteiden käyttö, tietämättömyys, ilmoitusten tekeminen, yksilölliset tekijät, ammatillisuus ja perhekeskeisyys. Ala- ja yläkategorioista muodostettiin kuviot ja niiden sisältö avattiin sanallisesti tutkimuksen tuloksiin (Kuviot 1-2). Myös vastauksien alkuperäisilmaisuja nostettiin esille, jotta tuloksista saisi mahdollisimman kattavat.

6 TULOKSET

Tässä luvussa käsitellään tämän tutkimuksen tuloksia. Tulokset esitetään sanallisessa muodossa ja lisäksi taulukoiden muodossa.

6.1 Aineiston kuvaaminen

Kyselyyn vastasi yhteensä 167 vaasalaista, joista suurin osa oli naisia. Eniten vastaajia oli ikäryhmästä 31–45 ja vähiten ikäryhmästä 61–75.

Suurin osa vastaajista asui Keskustan, Hietalahden, Gerbyn, Västervikin, Isolahden, Vetokannaksen tai Pukinjärven alueella. Kyselyyn vastanneista kokopäivätyössä oli 122, osa-aikatyössä 24 ja opiskelijoita tai koululaisia 9. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneiden taustatiedot (N = 167)

Taustamuuttujat	n	%
Sukupuoli		
Mies	33	20
Nainen	133	79
Muu	1	1
Ikä		
18–30	26	15
31–45	72	43
46–60	58	35
61–75	11	7
Asuinpaikka		
Gerby, Västervik, Isolahti, Vetokannas tai Pukinjärvi	33	21
Huutoniemi, Asevelikylä, Purola, Teeriniemi tai Melaniemi	30	17
Höstvesi tai Runsor	1	1
Keskusta tai Hietalahti	33	21
Kotiranta, Metsäkallio, Kivihaka, Länsiniitty tai Koskisuo	15	10
Palosaari	13	7
Ristinummi, Haapaniemi tai Vanha Vaasa	12	6
Sundom	5	2
Suvilahti tai Korkeamäki	9	5

Vaskiluoto	1	1
Vähäkyrö	8	5
Vöyrinkaupunki tai Klemetilä	7	4
Elämäntilanne		
Kokopäivätyössä	122	73
Osa-aikatyössä (alle 35 tuntia viikossa)	24	15
Eläkkeellä iän perusteella	4	2
Muulla eläkkeellä	2	1
Opiskelija/koululainen	9	5
Työtön tai lomautettu	1	1
Hoitamassa omia lapsia, omaisia tai kotitaloutta	3	2
Muu	1	1

6.2 Haittojen ehkäisy ja vähentäminen

Vastaajien mielestä Vaasassa on alkoholin, muiden päihteiden sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden liikakäyttöä. Vastaajista 51 % oli sitä mieltä, että vaasalaiset käyttävät liikaa alkoholia ja 73 % oli sitä mieltä, että muitakin päihteitä käytetään liikaa. Lisäksi 54 % vastaajista oli sitä mieltä, että tupakka- ja nikotiinituotteiden liikakäyttöä näkyy Vaasassa. Vastaajista 29 % oli sitä mieltä, että Vaasassa pelataan liikaa rahapelejä, 25 % oli eri mieltä ja 46 % ei osannut sanoa. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Päihteiden ja rahapelien liikakäyttö

Päihteiden ja rahapelien liikakäyttö Vaasassa	n	%
Alkoholi		
Kyllä	85	51
Ei	39	23
En osaa sanoa	43	26
Muut päihteet		
Kyllä	121	73
Ei	13	8
En osaa sanoa	33	19
Tupakka- ja nikotiinituotteet		
Kyllä	91	54
Ei	40	24
En osaa sanoa	36	22
Rahapelaaminen		
Kyllä	48	29
Ei	43	25
En osaa sanoa	76	46

Kolmasosa työssäkäyvistä oli sitä mieltä, että Vaasassa käytetään liikaa myös muita päihteitä. Ne vastaajat, jotka olivat opiskelijoita, olivat kaikki sitä mieltä, että Vaasassa käytetään liikaa myös muita päihteitä. Elämäntilanteella ja mielipiteellä muiden päihteiden liikakäytöstä Vaasassa on tilastollisesti merkitsevä yhteys ($p=0,001$). (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Elämäntilanteen yhteys mielipiteeseen muiden päihteiden liikkäytöstä (%).

Elämäntilanne	Muiden päihteiden käyttö			Yhteensä
	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	
Työssäkäyvä	75	5	20	100
Työtön/Eläkkeellä	38	37	25	100
Opiskelija	100	0	0	100
Muu	72	8	20	100
Yhteensä	100	100	100	100

$\chi^2=24,315$ $df=4$ $p=0,001$

Vastaajista noin joka neljäs koki, että alkoholin anniskelua olisi tarpeen rajoittaa Vaasassa tietyillä alueilla kunnan omalla päätöksellä. Vastaajista 40 % koki, ettei anniskelun rajoittaminen olisi tarpeen ja 35 % vastaajista ei osannut sanoa.

Vähän yli puolet vastaajista käyttäisi lakisääteistä mahdollisuutta kertoa mielipiteensä, mikäli oman kodin välittömässä lähiympäristössä sijaitsevalle ravintolalle haettaisiin uutta anniskelulupaa tai jatkoaikaa terassianniskeluun. Vastaajista 21 % ei kertoisi mielipidettään uutta anniskelulupaa tai terassianniskelun jatkoaikaa koskien ja 25 % vastaajista ei osannut sanoa. Taustamuuttujilla ja lakisäateisellä mahdollisuudella kertoa mielipide ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä.

Noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että Vaasan kaupungin tulisi rajoittaa alkoholi-juomien mainontaa kaupungin järjestämissä tilaisuuksissa, kaupungin tiloissa tai alueella kuten jäähalleissa tai bussipysäkeillä. Vastaajista 30 % vastasi, ettei alkoholi-juomien mainontaa tulisi rajoittaa ja 24 % vastaajista ei osannut sanoa. Vastaajista 54

% oli sitä mieltä, että rahapelien mainontaa paikoissa, joissa on alaikäisiä, tulisi rajoittaa. Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että mainontaa ei tulisi rajoittaa tai eivät osanneet sanoa tulisiko rajoittaa. Vastaajista 26 % oli sitä mieltä, että rahapelien mainontaa muissa paikoissa tulisi rajoittaa ja 74 % vastaajista oli sitä mieltä, että ei tulisi rajoittaa tai eivät osanneet sanoa tulisiko rajoittaa. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Rajoittaminen

Rajoittaminen	n	%
Alkoholin anniskelun rajoittaminen		
Kyllä	41	25
Ei	68	40
En osaa sanoa	58	35
Lakisääteinen mahdollisuus kertoa mielipide		
Kyllä	90	54
Ei	36	21
En osaa sanoa	41	25
Alkoholin mainonnan rajoittaminen		
Kyllä	77	46
Ei	49	30
En osaa sanoa	41	24
Rahapelien mainonnan rajoittaminen		
Kyllä	44	26
Ei	53	32
En osaa sanoa	70	42
Rahapelien mainonnan rajoittaminen paikoissa, joissa alaikäisiä		
Kyllä	90	54
Ei	36	21
En osaa sanoa	41	25

Vastaajista 43 % oli sitä mieltä, että Vaasassa suhtaudutaan liian vapaasti humalajuomiseen ja 24 % vastaajista oli sitä mieltä, että humalajuomiseen ei suhtauduta liian vapaasti. Noin kolmasosa vastaajista ei osannut sanoa, suhtaudutaanko Vaasassa liian

vapaasti humalajuomiseen. Vastaajista 54% koki, että alkoholin myyntiin selvästi päihtyneelle henkilölle ravintolassa tulisi suhtautua nykyistä tiukemmin. Vastaajista 46 % eivät joko osanneet sanoa tai olivat sitä mieltä, että ei tulisi suhtautua nykyistä tiukemmin. Alkoholin myyntiä kaupoissa selvästi päihtyneelle tulisi rajoittaa vastaajista 46 %:n mielestä. 30 % vastanneista oli sitä mieltä, että ei tarvitse rajoittaa ja 24 % vastanneista ei osannut sanoa. Taustamuuttujilla ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä liian vapaaseen suhtautumiseen. (Taulukko 5.)

Taulukko 5. Liian vapaa suhtautuminen

Liian vapaa suhtautuminen	n	%
Humalajuominen		
Kyllä	72	43
Ei	39	24
En osaa sanoa	56	33
Alkoholin myynti ravintolassa selvästi päihtyneelle		
Kyllä	90	54
Ei	36	21
En osaa sanoa	41	25
Alkoholin myynti kaupoissa selvästi päihtyneelle		
Kyllä	77	46
Ei	49	30
En osaa sanoa	41	24

Vastaajista vähän alle puolet oli viimeisen 12 kuukauden aikana pelännyt kohtaamiinsa päihtyneitä henkilöitä Vaasassa, kun taas yli puolet vastaajista eivät olleet pelänneet. Suurin osa vastaajista ei ollut kokenut ahdistelua tai kiusaamista henkilöiltä, jotka ovat olleet päihtyneitä.

Puolet vastaajista oli altistunut tupakansavulle kadulla tai muulla julkisella paikalla viimeisen 12 kuukauden aikana ja kokenut siitä olleen haittaa itselleen. (Taulukko 6.)

Taulukko 6. Haitat

Haitat	n	%
Kadulla pelkääminen		
Kyllä	77	46
Ei	86	51
En osaa sanoa	4	3
Päihtynyt henkilö ahdistellut		
Kyllä	37	22
Ei	125	75
En osaa sanoa	5	3
Tupakansavulle altistuminen		
Kyllä	78	47
Ei	85	50
En osaa sanoa	4	3

6.3 Ongelmien varhainen tunnistaminen ja tuki

Vastaajista 44 % oli viimeisen 12 kuukauden aikana ollut huolissaan läheisensä alkoholin käytöstä ja 55 % ei kokenut huolta läheisensä alkoholin käytöstä. Läheisten tupakka- ja nikotiini tuotteiden käyttö aiheutti huolta 27 % vastaajista, kun taas 71 % vastaajista ei ollut huolissaan. Läheisen huumausaineiden käytöstä oli huolissaan 14 % vastaajista. Vastaajista 84 % ei ollut huolissaan läheisen huumausaineiden käytöstä. Huoli läheisen rahapelaamisesta oli herännyt vain 9 %:lla vastaajista. (Taulukko 7.)

Taulukko 7. Huoli läheisestä

Huoli läheisestä	n	%
Alkoholin käyttö		
Kyllä	74	44
Ei	92	55
En osaa sanoa	1	1
Tupakka- ja nikotiini tuotteiden käyttö		
Kyllä	46	27

Ei	119	71
En osaa sanoa	2	2
Huumausaineiden käyttö		
Kyllä	23	14
Ei	141	84
En osaa sanoa	3	2
Rahapelaaminen		
Kyllä	15	9
Ei	147	88
En osaa sanoa	5	3

Kyselyyn vastanneet vaasalaiset eivät juurikaan kokeneet huolta omasta päihteiden käytöstä tai rahapelaamisesta. Kuitenkin noin 12 % vastaajista oli huolissaan omasta alkoholin sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä. (Taulukko 8.)

Taulukko 8. Huoli itsestä

Huoli itsestä	n	%
Alkoholin käyttö		
Kyllä	19	11
Ei	145	87
En osaa sanoa	3	2
Tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö		
Kyllä	20	12
Ei	146	87
En osaa sanoa	1	1
Huumausaineiden käyttö		
Kyllä	1	1
Ei	166	99
En osaa sanoa	0	0
Rahapelaaminen		
Kyllä	5	3
Ei	160	95
En osaa sanoa	2	2

Vastaajista noin puolelta ei ollut viimeisen 12 kuukauden aikana sosiaali- ja terveyshuollon vastaanotolla kysytty alkoholin sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä. Huumausaineiden käytöstä oli kysytty viimeisen 12 kuukauden aikana sosiaali- ja terveyshuollon vastaanotolla noin neljäsosalta vastaajista. Rahapelaamisesta lähes keltäkään vastaajista ei ollut kysytty sosiaali- ja terveyshuollon vastaanotolla viimeisen 12 kuukauden aikana. (Taulukko 9.)

Taulukko 9. Sosiaali- ja terveyshuollon vastaanotolla puheeksi otto

Sosiaali ja terveyshuollon vastaanotolla puheeksi otto	n	%
Alkoholin käyttö		
Kyllä	62	37
Ei	94	56
En ole käynyt vastaanotolla	11	7
Tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö		
Kyllä	77	46
Ei	79	47
En ole käynyt vastaanotolla	11	7
Huumausaineiden käyttö		
Kyllä	42	25
Ei	114	68
En ole käynyt vastaanotolla	11	7
Rahapelaaminen		
Kyllä	11	7
Ei	145	86
En ole käynyt vastaanotolla	11	7

Suurin osa vastaajista ei ollut viimeisen 12 kuukauden aikana saanut neuvontaa liittyen rahapelaamiseen tai alkoholin, tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä huumausaineiden käyttöön. (Taulukko 10.)

Taulukko 10. Neuvontaa sosiaali- ja terveyshuollon vastaanotolla

Neuvontaa sosiaali- ja terveyshuollon vastaanotolla	n	%
Alkoholin käyttö		
Kyllä	8	5
Ei	147	88
En ole käynyt vastaanotolla	12	7
Tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö		
Kyllä	14	8
Ei	141	85
En ole käynyt vastaanotolla	12	7
Huumeaineiden käyttö		
Kyllä	1	1
Ei	153	92
En ole käynyt vastaanotolla	13	7
Rahapelaaminen		
Kyllä	0	0
Ei	154	92
En ole käynyt vastaanotolla	13	8

Vastaajista suurin osa ei osannut sanoa saako Vaasassa helposti tukea päihteiden käytön ja rahapelaamisen vähentämiseen tai lopettamiseen. (Taulukko 11.)

Taulukko 11. Tuen saaminen Vaasassa

Tuen saaminen Vaasassa	n	%
Alkoholin käytön vähentäminen		
Kyllä	14	8
Ei	51	31
En osaa sanoa	102	61
Tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön lopettaminen		
Kyllä	14	8
Ei	41	25
En osaa sanoa	112	67
Huumeaineiden käytön lopettaminen		
Kyllä	7	4
Ei	60	36
En osaa sanoa	100	60
Rahapelaamisen vähentäminen		
Kyllä	9	5
Ei	46	28
En osaa sanoa	112	67

Vastaajista suurin osa ei osannut sanoa saako Vaasassa helposti tietoa päihteiden käytön ja rahapelaamisen vähentämisen ja lopettamisen tukipalveluista esimerkiksi sosi-aali- ja terveystalveluiden vastaanotolla tai verkossa. (Taulukko 12.)

Taulukko 12. Tieto tukipalveluista Vaasassa

Tieto tukipalveluista Vaasassa	n	%
Alkoholin käytön vähentäminen		
Kyllä	27	16
Ei	40	24
En osaa sanoa	100	60
Tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön lopettaminen		
Kyllä	30	18
Ei	33	20
En osaa sanoa	104	62
Huumeaineiden käytön lopettaminen		
Kyllä	17	10
Ei	42	25
En osaa sanoa	108	65
Rahapelaamisen vähentäminen		
Kyllä	18	10
Ei	41	25
En osaa sanoa	108	65

6.4 Ehkäisevä päihdetyö Vaasassa

Vastaajista suurimmalle osalle Vaasassa tehty ehkäisevä päihdetyö ei ollut aiemmin tuttua. (Taulukko 13.)

Taulukko 13. Tietoisuus ehkäisevästä päihdetyöstä Vaasassa

Tietoisuus ehkäisevästä päihdetyöstä Vaasassa	n	%
Kyllä	62	37
Ei	90	54
En osaa sanoa	15	9

lällä oli yhteys tietoisuuteen ehkäisevästä päihdetyöstä Vaasassa siten, että vanhimmat vastaajista olivat tietoisia, kun taas nuoremmat eivät. (Taulukko 14.)

Taulukko 14. Iän yhteys tietoisuuteen ehkäisevästä päihdetyöstä Vaasassa (%).

Ikä	Ehkäisevä päihdetyö aiemmin tuttua			Yhteensä
	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	
18-30	38	50	12	100
31-45	32	62	6	100
46-60	43	52	5	100
61-75	36	27	37	100
Yhteensä	100	100	100	100

$\chi^2=14,000$ $df=6$ $p=0,03$

6.5 Laadullisen aineiston tulokset

Vastaajien mielestä päihteiden sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä rahapelaamisen epäkohdat liittyivät nuoriin vaikuttaviin epäkohtiin, avun tarjoamiseen, turvattuuteen, ympäristötekijöihin, päihteiden käyttöön sekä tietämättömyyteen.

Nuoriin vaikuttavista epäkohdista nostettiin esille alaikäisten sähkötupakan käyttö, tupakointi sekä alkoholin ja tupakan välittäminen alaikäisille. Lisäksi nuorten päihteiden käyttö, yläkoulukäisten nuuskan käyttö ja rahapelaaminen oli mainittu vastauksissa. Vastauksista tuli ilmi myös huoli lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden heikkoudesta sekä alaikäisten huonosta psyykkisestä voinnista. Vastauksien perusteella myös nuorisotilojen ja harrastuksien heikko tarjonta, nuorisotilojen lyhyet aukioloajat sekä nuorten poissaolot kouluista olivat merkittäviä epäkohtia, jotka vaikuttavat nuorten hyvinvointiin.

”Nuoriso (alle 15-vuotiaat) kokoontuvat iltaisin Rewelliin tai Espeniin ja niiden edustalla. Poltetaan tupakkaa, juodaan, huudetaan ohikulkijoille ja kiroiltaan.”

Avun tarjoamisen epäkohdat liittyivät hoitoon hakeutumiseen. Vastaajat olivat sitä mieltä, että Vaasassa avun piiriin pääsy on vaikeaa. Lisäksi koettiin, että terveydenhuollon ammattilaisilla on ennakkoluuloja päihderiippuvaisia kohtaan. Vastauksissa nousi esille myös päihteiden käyttäjien muiden ongelmien sivuuttaminen ja yhteistyön puute eri auttavien tahojen välillä.

*”Oikeanlaista hoitoa riippuvuussairauksiin.
Ei mitään hyysäämistä ja tosiasioiden kiertelyä”*

”Tämä on se, johon pitäisi kohdistaa toimia, inhimilliseen kohtaamiseen ja jokoisen asiakkaan arvostamiseen.”

Turvattomuutta koettiin keskustan alueella sekä torin ympäristössä häiriötä aiheuttavien päihtyneiden henkilöiden vuoksi. Myös ohikulkijoiden häirintä lisäsi turvattomuuden tunnetta.

”Ihmisten pitää voida liikkua turvallisesti myös keskustassa.”

Ympäristötekijöihin liittyvistä epäkohdista nostettiin esille alkoholin ja rahapelien mainostaminen sekä rahapelikoneet yleisissä tiloissa, roskaaminen, käytetyt huume-neulat leikkipuistoissa ja koulujen pihalla, anniskelualueet uimarannan läheisyydessä sekä tupakointi työpaikoilla, julkisilla paikoilla, taloyhtiöissä, lähellä ovia tai ilmasoin-tilaitteita.

”Rahapelikoneet eivät kuulu ruokakauppoihin tai muihin yleisiin tiloihin.”

”Huumeiden käyttöhuoneet tulisi ottaa käyttöön Vaasassa, koska nyt leikkipuistot, koulujen pihat ja metsät ovat täynnä neuloja.”

Päihteiden käyttöön liittyvät epäkohdat olivat vastanneiden mielestä huumausaineiden käyttäjät, nuorten aikuisten huumekeailut sekä viihdekäyttö, toisen asteen opiskelijoiden huumeiden käyttö sekä koulukuntoisuus, huumausaineet ja niiden myynti julkisilla paikoilla, päihteiden helppo saatavuus ja selvästi päihtyneelle alkoholin myynti.

”Vaasassa pitäisi olla huumeiden käyttöhuone, jotka ovat todistetusti auttaneet huumausaineita käyttävien matalampaan kynnykseen hakea apua sekä saada suojaa.”

Vastaajien tietämättömyys lasten ja nuorten päihteiden sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä sekä rahapelaamisesta nousi esille vastauksista. Vastaajat olivat sitä mieltä, että vanhemmat ovat useimmiten tietämättömiä lastensa vapaa-ajan tekemisistä. (Kuvio 1.)

”On paljon nuoria jotka käyttää ja pitäis lisätä aikuisten keskuudes tietosuutta.”

”Tulisi kertoa ja tiedottaa vanhemmille Vaasan todellisesta päihdetilanteesta esimerkiksi yhteisellä tiedotteella koulujen Wilman välityksellä.”

Vastaajien mielestä kuntalaisena haittojen ehkäisyyn voi osallistua tekemällä ilmoituksia, yksilöllisillä tekijöillä, ammatillisuudella ja perhekeskeisyydellä.

Ilmoitusten tekeminen sisältää haittailmoitusten tekemisen epäkohdista, asiaan liittyviin kyselyihin vastaaminen, vaaleissa päihdetyön puolestapuhujan äänestäminen, palautteen antaminen, viranomaisille häiriökäyttäytymisestä ilmoittaminen, lastensuojeluilmoitusten tekeminen ja lain noudattaminen.

”Äänestää valtuuston ehdokasta, joka pitää tärkeänä päihdetyötä ja siihen resursointia.”

Yksilöllisiä tekijöitä vastaajien mielestä oli nuorille haitoista puhuminen, esimerkkinä oleminen, päihteiden vaaroista valistaminen, nuuskan saannin minimoiminen Vaasassa, rahapelaamisen lopettaminen, alkoholin käytön lopettaminen sekä epäasialliseen käytökseen puuttuminen.

”Pyrin ainakin omalla toiminnallani antamaan esimerkkiä ja puuttumaan tilanteisiin, mikäli havaitsen väärinkäyttöä.”

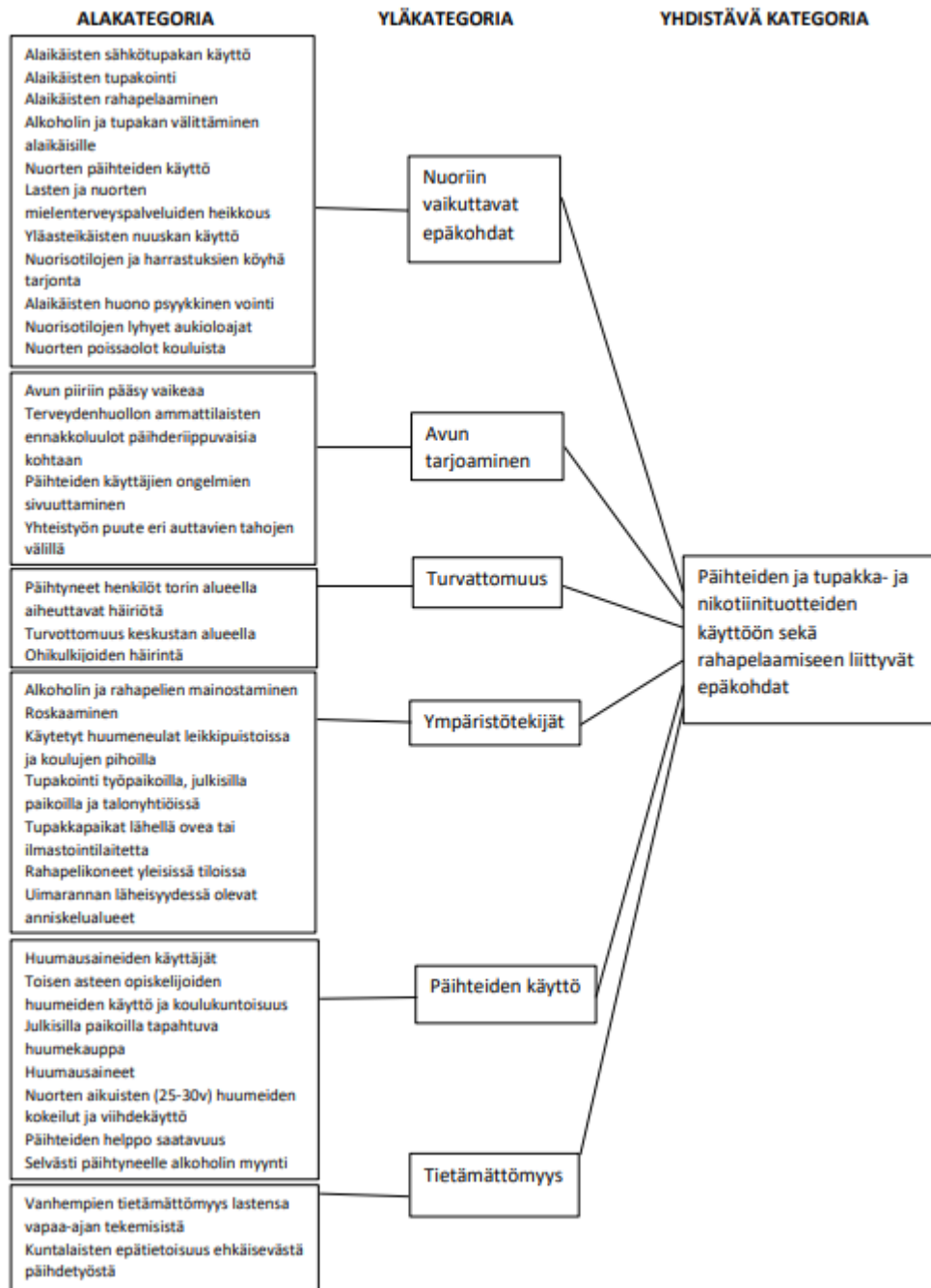
Vastaajat mainitsivat myös ammatillisuuden olevan yksi tapa ehkäistä haittoja. Siihen sisältyy ennaltaehkäisevän terveydenhuollon parissa työskenteleminen, vapaaehtoistyön tekeminen, opettajana koulussa valistaminen, nuorille järjestettävään toimintaan osallistuminen sekä yleisesti työn kautta.

”Opiskelen päihde- ja mielenterveysalaa, joten pian osallistun työnteon muodossa. Teen myös vapaaehtoistyötä.”

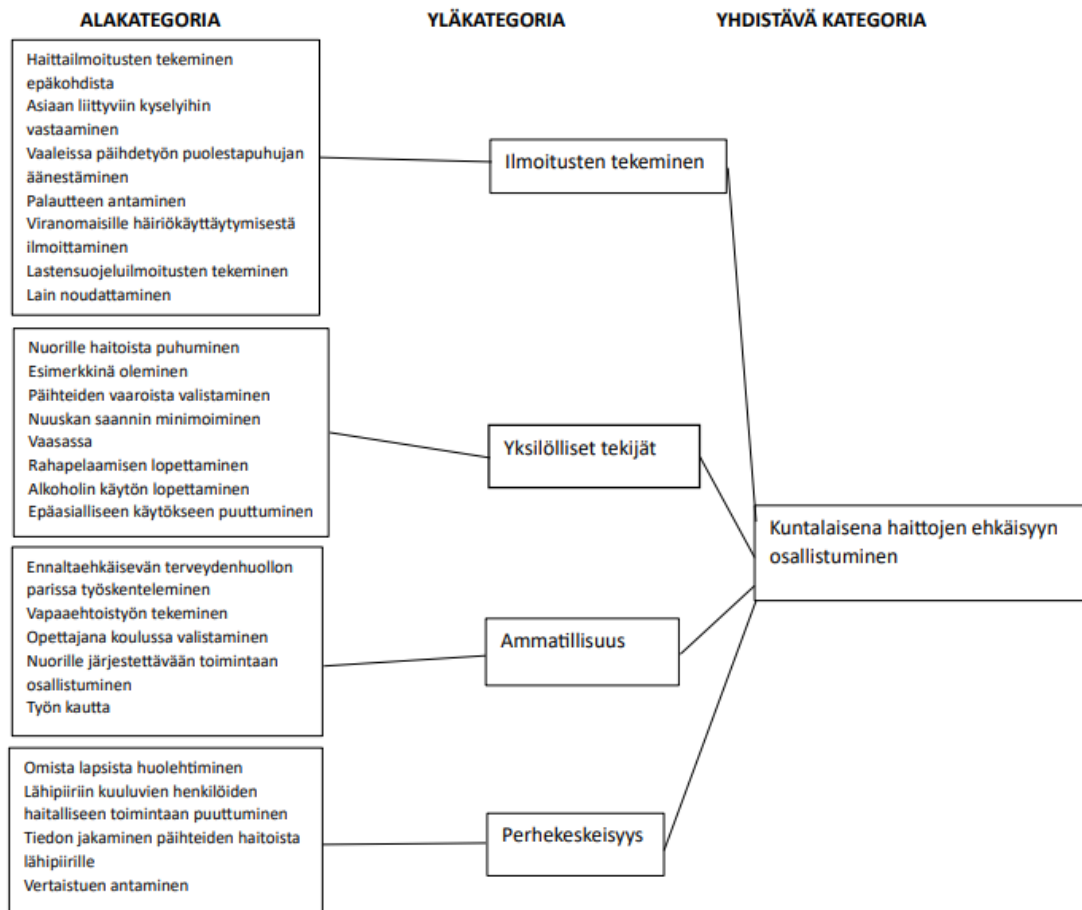
Perhekeskeisyyteen liittyi omista lapsista huolehtiminen, lähipiiriin kuuluvien henkilöiden haitalliseen toimintaan puuttuminen, tiedon jakaminen päihteiden haitoista lähipiirille sekä vertaistuen antaminen. (Kuvio 2.)

”Teen parhaani kasvattaen kotona sekä työssäni. Avoin keskustelu esim. päihteiden käytöstä ja sen haitallisista vaikutuksista terveyteen ja hyvinvointiin.”

Kuvio 1. Päihteiden ja tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön sekä rahapelaamiseen liittyvät epäkohdat

Kuvio 2. Kuntalaisena haittojen ehkäisyyn osallistuminen

7 POHDINTA

Tässä luvussa pohditaan tämän opinnäytetyön tutkimuksen tuloksia sekä jatkotutkimusaiheita ja johtopäätöksiä.

7.1 Tulosten tarkastelu

Tämän tutkimuksen vastausten perusteella 54 % vaasalaisista koki, että Vaasassa käytetään liikaa nikotiini- ja tupakkatuotteita. Vastaajista noin puolet oli altistunut tupakansavulle ja kokenut siitä olleen haittaa itselleen. Vuonna 2015 suomalaisista miehistä tupakoi 16 % ja naisista 12 %, kun taas 2000-luvulla 27 % miehistä ja 23 % naisista tupakoi. (Savuton Suomi 2023). Tästä voidaan päätellä, että tupakointi on kuitenkin vähentymässä Suomessa.

Tämän tutkimuksen vastaajista yli puolet oli sitä mieltä, että Vaasassa käytetään liikaa myös alkoholia. Ensimmäiset päihdekokeilut tehdään alkoholilla yleensä 10–15-vuotiaana. Yhdeksänteen luokkaan mennessä alkoholia on kokeillut tytöistä 72 % ja pojista 75 %. (Kosola, Niemelä & Niemelä 2018). Vuonna 2010 kokonaiskulutus oli 9,5 litraa suomalaista kohden, kun taas vuonna 2021 se oli 7,6 litraa. Suomessa alkoholin käyttö on vähentynyt vuosien 2010–2021 välillä. (Jääskeläinen & Virtanen 2022, 2). Kovaan humalaan kerran kuukaudessa juovien miesten osuus väheni kahdeksan prosenttia vuosien 2008–2016 välillä. Vastaavasti naisilla tämä väheni kolme prosenttia. Lisäksi alkoholin käyttö ruokajuomana on vähentynyt ja sen kulutus keskittyy lähinnä viikonloppuihin. (Nahkuri 2022).

Tuloksista kävi ilmi, että elämäntilanteella sekä mielipiteellä onko Vaasassa liikaa muiden päihteiden käyttöä, on yhteys. Työssäkävivistä 75 % vastasi, että Vaasassa käytetään liikaa muita päihteitä. Myös kaikki kyselyyn vastanneet opiskelijat olivat sitä mieltä, että Vaasassa on muiden päihteiden liikkakäyttöä. Kannabista on kokeillut ylä-

kouluikäisistä noin 8 % ja 25–34-vuotiaista noin 35 %. Lisäksi nuorten asenteet kannabista kohtaan ovat muuttuneet sallivammiksi. Yleensä täysi-ikäisyyden lähestyessä muiden huumausaineiden kokeilut alkavat. Säännöllinen päihteiden käyttö nuoruusiässä tiedettävästi lisää riskiä sairastua päihde- ja mielenterveyshäiriöille. (Kosola, Niemelä & Niemelä 2018). Kosolan ym. tutkimuksen mukaan nuorten asenteet ovat muuttuneet sallivammiksi kannabista kohtaan, mistä voisi päätellä ainakin kannabiksen käytön yleistyvän jo alaikäisten keskuudessa. Tämä lisäisi riskiä kannabisiippuuteen aikuisiällä sekä voisi kuvitella sen kautta myös nostavan kiinnostusta vahvempien huumausaineiden kokeiluun.

Vuosien 2012–2018 välillä 15–69-vuotiaiden kannabista kokeilleiden tai käyttäneiden osuus oli noussut noin 5 %. Rauhoittavien, uni- ja kipulääkkeiden käyttäminen huumavaan tarkoitukseen oli kasvanut myös. Lisäksi amfetamiinia kokeilleiden tai käyttäneiden osuus oli lisääntynyt 2 %. (Rönkä & Markkula 2020, 20). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella huumausaineiden käyttö voisi yleistyä myös Vaasassa.

Vastausten perusteella Vaasassa altistuttiin tupakansavulle sekä siitä koettiin haittaa. Tästä voisi ajatella asenteiden muuttuneen tupakointia kohtaan negatiivisemmaksi, mikä voisi vaikuttaa tupakoinnin vähentymiseen Vaasassa.

Tämän tutkimuksen vastausten perusteella ehkäisevä päihdetyö Vaasassa ei ollut suurimmalle osalle vaasalaisista aiemmin tuttua. Vastaajat, jotka kuuluivat 61–75-vuotiaisiin olivat eniten tietoisia ehkäisevästä päihdetyöstä. Vuonna 2020 tehdystä tutkimuksesta selvisi, että vain alle puolet terveyskeskuksista tiedotti päihteiden käytön haitoista ja ehkäisykeinoista paikallislehdessä, verkkosivustoilla tai sosiaalisessa mediassa. Vaasan alueella tuloksessa oli parantamisen varaa. (Hyvärinen ym. 2022, 4.)

Tämä sai pohtimaan sitä, että miten ehkäisevää päihdetyötä saisi tuotua enemmän asukkaiden tietoisuuteen eri keinoin. Lisäksi voisi miettiä, millä tavalla siitä kerrotaan ja onko tieto nuorten tavoitettavissa nykyaikaisin keinoin.

Vastauksissa yllättävää oli se, että suurin osa vastaajista ei ollut viimeisen 12 kuukauden aikana saanut neuvontaa sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla liittyen rahapelaamiseen tai alkoholin, tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä huumausaineiden käyttöön. Edellä mainittuja asioita ei myöskään suurimmalta osin ollut otettu puheeksi sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyen Suomessa aloitettiin vuonna 2020 Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelma, johon kuului erilaisia hankkeita. Lähes jokaisessa hankkeessa oli mainittu, että päihteitä käyttävien henkilöiden palveluita tulee kehittää. Kehittämiskohteita oli muun muassa huumeiden käyttäjien terveysneuvontatoiminta sekä varhaisvaiheen tuki. (Kaukonen & Kuussaari 2021, 94.)

Vastauksista nousi esille se, että vastaajista suurimman osan mielestä rahapelien mainontaa ei tulisi rajoittaa tai vaihtoehtoisesti vastaajat eivät osanneet sanoa tulisiko sitä rajoittaa. Suurin osa ei osannut sanoa pelataanko Vaasassa liikaa rahapelejä. Vuonna 2019 tehdyssä rahapelitutkimuksessa yli puolet vastaajista oli tyytyväisiä Veikkauksen mainontaan Suomessa (Salonen ym. 2020, 88).

7.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimus on luotettava silloin, kun se mittaa sitä mitä pitikin ja antaa oikeita tuloksia. Huolellinen suunnittelu ja tiedonkeruu etukäteen varmistavat tutkimuksen luotettavuutta. (Heikkilä 2014, 11.) Tässä tutkimuksessa pyrittiin rajaamaan tutkimusongelma tarkasti, jotta varmistuttiin siitä, että tutkimuksen luotettavuus toteutui. Reliabiliteetilla eli luotettavuudella siis ilmaistaan, miten käytetty tutkimusmenetelmä mittaa haluttua ilmiötä luotettavasti. Validiteetilla eli oikeellisuudella tarkoitetaan sitä, miten tutkimusmenetelmä mittaa, mitä on tarkoituskin mitata. (Avoin tiede 2018).

Kyselyn avoimiin kysymyksiin jätettiin vastaamatta, mikä osaltaan saattoi madaltaa tutkimuksen luotettavuutta. Laadullisen aineiston tuloksia on kuvattu kuvioiden ja alkuperäisilmaisujen avulla, joka puolestaan taas lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Tässä tutkimuksessa otos on suhteellisen suuri, joka sekin lisää tutkimuksen luotettavuutta. Määrällisen aineiston analysoinnissa löydettiin muutamia tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä, joten saatuja tuloksia voidaan yleistää iän ja työtilanteen perusteella.

Tähän tutkimukseen osallistui 167 vaasalaista. Osallistujat pystyivät vastaamaan kyselyyn internetissä anonymisti. Tämä mahdollisti osallistujille vapauden vastata mitä vain, jolloin kaikki vastaukset eivät välttämättä olleet luotettavia. Vastaukset myös olivat lähinnä ihmisten näkemyksiä ja näkemykset voivat erota toisistaan hyvinkin paljon. Kuitenkin kohtuu suuren vastaajamäärän vuoksi pystyttiin saamaan jotenkin luotettavia tuloksia, koska useimmat vastauksista olivat yhteneväisiä.

Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty muutamaa aiemmin tehtyä tutkimusta aiheesta ja asianmukaiset viittaukset on tehty. Tulosten arviointi on tehty mahdollisimman huolellisesti sekä rehellisesti.

7.1 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusta tehdessä on tärkeää huomioida eettiset periaatteet. Tutkittavien henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja ihmisarvoa tulee kunnioittaa. Oikeus yksityisyyteen sekä sananvapauteen kuuluu perustuslain oikeuksiin, mitkä kuuluvat kaikille. Lisäksi tutkimus tulee toteuttaa niin, ettei tutkittaville henkilöille aiheudu tutkimuksesta merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja. Tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä on oikeus osallistua tutkimukseen vapaaehtoisesti ja keskeyttää osallistumisensa missä vaiheessa tahansa ilman, että siitä aiheutuu hänelle haittaa. Lisäksi tutkittavalla on oikeus saada tietoa tutkimuksen kulusta ja tavoitteesta sekä mahdollisista riskeistä tai haitoista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–9).

Tutkimuksessa noudatettiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) ohjeita. Kyselyyn vastaaminen oli täysin vapaaehtoista, jolloin tutkittavien itsemääräämisoikeus

toteutui. Tutkimuksen aikana huolehdittiin siitä, että vastaajien anonymiteetti säilyi eikä vastauksia voitu yhdistää kehenkään henkilöön, jolla suojattiin osallistujien yksityisyyttä. Sähköisen kyselyn vastaukset säilytettiin huolellisesti siihen asti, että aineisto saatiin analysoitua eikä ulkopuoliset päässeet näkemään tutkimusaineistoa. Lopuksi vastaukset hävitettiin poistamalla ne Google Forms-alustalta. Tutkittaville kyselystä ei aiheutunut mitään riskejä, haittaa tai vahinkoa.

Opinnäytetyön ohjaaja hyväksyi tutkimussuunnitelman ennen tutkimusluvan hakemista. Tutkimuslupaa haettiin joulukuussa 2022 tutkimuksen tilaajalta. Tutkimussuunnitelma lähetettiin yhteyshenkilölle sähköpostitse. Kyselylomake saatiin yhteyshenkilöltä ja lomakkeena toimi THL:n päihdetilannekysely. Lisäksi saatekirje oli osana lomaketta. Saatekirjeessä tuli ilmi kyselyn tarkoitus, miten kysely toteutetaan ja missä sen tulokset julkaistaan.

Tutkimuksesta jätettiin alaikäisiin liittyvät kysymykset analysoimatta, koska alaikäisillä ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa kyselyyn ja heihin kohdistuviin kysymyksiin.

7.2 Jatkotutkimusaiheet ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen perusteella päihteiden käyttöä esiintyy Vaasassa ja ehkäisevän päihdetyön toteutuksessa on parantamisen varaa.

Jatkotutkimusaiheena voisi olla tutkimus, jossa verrataan Vaasan ja muiden kuntien asukkaiden tietoisuutta ehkäisevästä päihdetyöstä keskenään. Lisäksi voisi selvittää millaista tietoa ja tukipalveluita vaasalaiset toivoisivat liittyen ehkäisevään päihdetyöhön. Tämän jatkotutkimuksen kautta voisi saada tietoa muiden kuntien käytännöistä, jotka ovat toimineet tietoisuuden lisäämisessä.

LÄHTEET

Avoin tiede. 2018. Todennettavuus ja toistettavuus. Viitattu 23.10.2023.
<https://avointiede.fi/fi/ajankohtaista/todennettavuus-ja-toistettavuus>

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. 2023a. Rahapelaaminen. Viitattu 21.10.2023.
<https://ehyt.fi/paihde-peli-info/rahapelaaminen/>

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. 2023b. Alkoholi. Viitattu 29.10.2023.
<https://ehyt.fi/paihde-peli-info/alkoholi/>

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. 2023c. Tupakka. Viitattu 29.10.2023.
<https://ehyt.fi/paihde-peli-info/nikotiinituotteet/tupakka/>

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. 2023d. Kannabis. Viitattu 29.10.2023.
<https://ehyt.fi/paihde-peli-info/huumeet/kannabis/>

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. 2023e. Mitä on ehkäisevä päihdetyö? Viitattu 29.10.23.
<https://ehyt.fi/paihde-peli-info/mita-on-ehkaiseva-paihde-tyo/>

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. 2023f. Sähkösavukkeet. Viitattu 1.11.2023.
<https://ehyt.fi/paihde-peli-info/nikotiinituotteet/sahkosavukkeet/>

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus, 8, 11, 47–50, 129.

Hyvärinen, S., Härkönen, J., Strand, T., Ruokolainen, O., Heiskanen, M., Sandström, P., Saaristo, V. & Wiss, K. 2022. Terveystiedon edistäminen perusterveydenhuollossa – Alkoholin ja tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön sekä ongelmallisen rahapelaamisen ehkäisy. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 4.

Härkönen, J., Savonen, J., Virtala, E. & Mäkelä, P. 2017. Suomalaisten alkoholinkäyttötavat 1968—2016, 19.

Jaakkola, T. 2008. Pelihimo – miten tunnistaa salattu ongelma? Viitattu 30.11.2022. <https://www.duodecimlehti.fi/duo97090>

Jääskeläinen, M. & Virtanen, S. 2022. Alkoholijuomien kulutus 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kaukonen, O. & Kuussaari, K. 2021. Päihdepalvelujen yhteiskunnalliset haasteet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 94.

Kosola, S., Niemelä, E. & Niemelä, S. 2018. Päihdekokeilut – normaalia nuoruutta vai alkavava häiriö? <https://www.duodecimlehti.fi/duo14288#duo-comments-start>

Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi, 4.

Mieli Suomen Mielenterveys ry. 2021. Päihderiippuvuus vaikuttaa koko elämän. Viitattu 18.9.2023 <https://mieli.fi/mielenterveys-koetuksella/paihderiippuvuus-vaikuttaa-koko-elamaan/>

Miettinen, A. & Rantapuska, E. 2018. Numerot puhuvat, 8.

Mustonen, A., Miettunen, J., Laine, P. & Niemelä, S. 2019. Nuorten kannabiksen käyttö, aivojen kehitys ja psykiatriset häiriöt, 2.

Mäkelä, P. & Niemelä, S. 2022. Alkoholit ja terveys. Viitattu 15.1.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01120>

Nahkuri, J. 2022. Alkoholinkäyttö Suomessa. Päihdelinkki. Viitattu 23.10.2023. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/alkoholi/alkoholinkaytto-suomessa>

Ollila, H., Ruokolainen, O. & Sandström, P. 2023. Nuuska Suomessa ja muissa Pohjoismaissa, 1–3.

Päihdelinkki. 2021a. Huumeiden käyttö Suomessa. Viitattu 18.9.2023. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/huumeet-ja-muut-paihdyttavat-aineet/huumeiden-kaytto-suomessa>

Päihdelinkki. 2023b. Alkoholi. Viitattu 19.1.2023. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/pikatieto/alkoholi>

Päihdelinkki. 2023c. Opioidit. Viitattu 15.1.2023. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/pikatieto/opioidit>

Rönkä, S. & Markkula, M. 2020. Huumetilanne Suomessa 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 20, 33.

Rönkä, S., Ollgren J., Alho, H., Brummer-Korvenkontio, H., Gunnar, T., Karjalainen, K., Partanen, A. & Väre, T. 2020. Amfetamiinien ja opioidien ongelmakäytön yleisyys Suomessa vuonna 2017. <https://www.duodecimlehti.fi/duo15450>

Salminen, O. & Lehto, S. 2022. Mitä nikotiinin sydän- ja verisuonivaikutuksista tiedetään? Nikotiini paitsi koukuttaa myös lisää kansantautien riskikuormaa, 1.

Salonen, A., Hagfors, H., Lind, K. & Kontto, J. 2020. Rahapelaaminen ja peliongelmat – Suomalaisen rahapelaaminen 2019, 9, 88.

Savuton Suomi 2030. 2023. Aikajana. Viitattu 29.10.2023. <https://savuton-suomi.fi/kohti-savutonta-suomea/aikajana/>

SPSS Finland Oy. 2015. Viitattu 18.9.2023. <https://spss.fi/ohjelmistot-ratkaisut>

Suomen ASH. 2023. Tupakointi. Viitattu 23.10.2023. <https://suomenash.fi/tupakka/tupakointi/>

Tenkanen, T. 2023. Rahapelaaminen. Viitattu 15.1.2023. <https://nuortenlinkki.fi/tietopiste/tietoartikkelit/pelaaminen/rahapelaaminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021a. Sähkösavuke. Viitattu 15.1.2023. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/tupakka/tupakkatuotteet-ja-sahkosavuke/sahkosavuke>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021b. Tupakka. Viitattu 15.1.2023. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/tupakka>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023c. Rahapelihaittojen ehkäisy. Viitattu 21.10.2023. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/rahapelit/rahapelihaittojen-ehkaisy>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa, 7–9.

Valvira. 2022. Alkoholin tilastoitu kulutus vuonna 2021 edellisen vuoden tasolla. Viitattu 29.10.2023. <https://valvira.fi/-/alkoholin-tilastoitu-kulutus-vuonna-2021-edellisen-vuoden-tasolla>

Varis, T. & Virtanen, S. 2014. Tupakkatilasto 2013, 1.

Warpenius, K. & Markkula, J. 2020. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa ovat vahvistuneet – tuloksia vuosien 2020 ja 2016 kuntakyselyistä, 6.

LIITTEET

LIITE 1

Kyselylomake

Päihdetilannekysely

* Pakollinen kysymys

TAUSTATIEDOT

1. Sukupuoli *

Merkitse vain yksi soikio.

- Mies
 Nainen
 Muu

2. Ikä *

Merkitse vain yksi soikio.

- Alle 18 vuotta
 18-30 vuotta
 31-45 vuotta
 46-60 vuotta
 61-75 vuotta
 Yli 75 vuotta

3. Millä alueella asut *

Merkitse vain yksi soikio.

- Gerby, Västervik, Iso-lahti, Vetokannas tai Pukinjärvi
 Huutoniemi, Asevelikylä, Purola, Teeriniemi tai Melaniemi
 Höstvesi tai Runsor
 Keskusta tai Hietalahti
 Kotiranta, Metsäkallio, Kivihaka, Länsiniitty tai Koskisuo
 Palosaari
 Ristinummi, Haapaniemi tai Vanha Vaasa
 Sundom
 Suvilahti tai Korkeamäki
 Vaskiluoto
 Vähäkyrö
 Vöyrinkaupunki tai Klemettilä
 Muu: _____

4. Oletko tällä hetkellä pääasiassa: *

Valitse tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto

Merkitse vain yksi soikio.

- Kokopäivätyössä
 Osa-aikatyössä (alle 35 tuntia viikossa)
 Eläkkeellä iän perusteella
 Muulla eläkkeellä
 Opiskelija/koululainen
 Työtön tai lomautettu
 Hoitamassa omia lapsia, omaisia tai kotitaloutta
 Muu

I. ALAIKÄISTEN PÄIHTEIDEN JA TUPAKKA-JA NIKOTIINI TUOTTEIDEN KÄYTTÖ SEKÄ RAHAPELAAMINEN VAASASSA

5. 1. Oletko havainnut Vaasassa viimeisen 12 kuukauden aikana *alikäisille* *

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	En	En osaa sanoa
alkoholin välittämistä?	☐	☐	☐
savukkeiden välittämistä?	☐	☐	☐
sähkösavukkeiden välittämistä?	☐	☐	☐
nuuskan välittämistä?	☐	☐	☐
huumeaineiden välittämistä?	☐	☐	☐

6. 2. Oletko havainnut Vaasassa viimeisen 12 kuukauden aikana tilanteita, joissa myyjä ei ole tarkastanut nuorelta näytettävän *

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	En	En osaa sanoa
alkoholin ostajan ikää?	☐	☐	☐
tupakka-/nikotiini tuotteiden ostajan ikää?	☐	☐	☐
rahapelejä pelaavan tai ostavan ikää?	☐	☐	☐

8. 4. Tulisiko Vaasassa puuttua nykyistä enemmän *alikäisten* *

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholin käyttöön?	☐	☐	☐
tupakka- ja nikotiini tuotteiden käyttöön?	☐	☐	☐
kannabiskokeiluihin ja käyttöön?	☐	☐	☐
muiden huumeaineiden kokeiluihin ja käyttöön?	☐	☐	☐
rahapelaamiseen?	☐	☐	☐

II. HAITTOJEN EHKÄISY JA VÄHENTÄMINEN

9. 5. Käytetäänkö Vaasassa mielestäsi liikaa... *

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholia?	☐	☐	☐
muita päihteitä?	☐	☐	☐
tupakka-/nikotiini tuotteita?	☐	☐	☐
rahapelejä?	☐	☐	☐

7. 3. Oletko havainnut Vaasassa viimeisen 12 kuukauden aikana *alikäisten* *

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	En	En osaa sanoa
alkoholin käyttöä?	☐	☐	☐
tupakoimista?	☐	☐	☐
nuuskaamista?	☐	☐	☐
sähkösavukkeiden käyttöä?	☐	☐	☐
kannabiksen käyttöä?	☐	☐	☐
muiden huumeaineiden käyttöä?	☐	☐	☐
rahapelaamista?	☐	☐	☐

10. 6. Suhtaudutaanko Vaasassa liian vapaasti humalajuomiseen? *

Merkitse vain yksi soikio.

Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

11. 7. Oletko viimeisen 12 kuukauden aikana pelännyt Vaasassa kadulla tai muulla julkisella paikalla kohtaamiasi päihtyneitä henkilöitä? *

Merkitse vain yksi soikio.

Kyllä
 En
 En osaa sanoa

12. 8. Onko päihtynyt henkilö viimeisen 12 kuukauden aikana ehdistellyt tai kiusannut sinua Vaasassa kadulla tai muulla julkisella paikalla? *

Merkitse vain yksi soikio.

Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

13. 9. Oisiko alkoholin anniskelua tarpeen rajoittaa Vaasassa tietyillä alueilla kunnan omalla päätöksellä? *

Merkitse vain yksi soikio.

Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

14. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, missä rajoittaisitte?

15. 10. Oletko viimeisen 12 kuukauden aikana altistunut Vaasassa tupakansavulle kadulla tai muulla julkisella paikalla niin, että olet kokenut siitä olleen sinulle haittaa? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 En
 En osaa sanoa

16. 11. Käyttäisitkö lakisääteistä mahdollisuuttasi kertoa mielipiteesi, mikäli oman kotisi välittömässä lähiympäristössä (sama, vierelnen tai vastapäinen kiinteistö) sijaitsevalle ravintolalle haettaisiin uutta anniskelulupaa tai jatkoaikaa terassianniskeluun? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 En
 En osaa sanoa

21. 15. Tulisiko Vaasan kaupungin linjata, että alkoholijuomien mainontaa rajoitetaan kaupungin järjestämissä tilaisuuksissa, kaupungin tiloissa tai alueella (esim. jäähalleissa, bussipysäkeillä)? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

22. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, missä mainontaa tulisi rajoittaa?

23. 16. Tulisiko Vaasassa rajoittaa rahapelimainontaa? *

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
paikoissa, joissa on erityisen paljon alaikäisiä?	☐	☐	☐
muissa paikoissa?	☐	☐	☐

17. 12. Ovatko ravintoloiden pidentyneet anniskelujat aiheuttaneet häiriötä lähiympäristössäsi? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa
 En ole havainnut anniskeluaikojen pidentyneen/ei ravintoloita lähiympäristössä

18. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, millaista häiriötä olet havainnut ja missä?

19. 13. Tulisiko alkoholin myyntiin henkilölle, joka on selvästi päihtynyt, suhtautua Vaasan ravintoloissa nykyistä tiukemmin? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

20. 14. Tulisiko alkoholin myyntiin henkilölle, joka on selvästi päihtynyt, suhtautua Vaasan kauppoissa, huoltoasemilla ja kioskeilla nykyistä tiukemmin? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

24. Missä muissa paikoissa tulisi rajoittaa rahapelimainontaa?

III. ONGELMIEN VARHAINEN TUNNISTAMINEN JA TUKI

25. 17. Oletko ollut viimeisen 12 kuukauden aikana huolissasi läheisesi? *

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	En	En osaa sanoa
alkoholin käytöstä?	☐	☐	☐
tupakka-/nikotiinituotteiden käytöstä?	☐	☐	☐
huumausaineiden käytöstä?	☐	☐	☐
rahapelaamisesta?	☐	☐	☐

26. 18. Oletko ollut viimeisen 12 kuukauden aikana huolissasi *omasta...* *

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	En	En osaa sanoa
alkoholin käytöstäsi?	☐	☐	☐
tupakka-/nikotiini tuotteiden käytöstäsi?	☐	☐	☐
huumausaineiden käytöstäsi?	☐	☐	☐
rahapelaamisestasi?	☐	☐	☐

27. 19. Onko sinulta viimeisen 12 kuukauden aikana sosiaali- ja terveyshuollon (esim. sairaanhoitajan, terveydenhoitajan, lääkärin, hammashoitajan, hammaslääkärin, sosiaalityöntekijän) vastaanotolla kysytty...

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	En ole käynyt vastaanotolla
alkoholin käytöstä?	☐	☐	☐	☐
tupakka-/nikotiini tuotteiden käytöstä?	☐	☐	☐	☐
huumausaineiden käytöstä?	☐	☐	☐	☐
rahapelaamisesta?	☐	☐	☐	☐

30. 22. Saako Vaasassa helposti tietoa seuraavista vähentämisen ja lopettamisen tukipalveluista (esim. sosiaali- ja terveyspalveluiden vastaanotolla tai verkossa)?

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholin käytön vähentäminen	☐	☐	☐
tupakka-/nikotiini tuotteiden käytön lopettaminen	☐	☐	☐
huumausaineiden käytön vähentäminen ja lopettaminen	☐	☐	☐
rahapelaamisen vähentäminen	☐	☐	☐

IV. EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ VAASASSA

Paikallisella ehkäisevällä päihdetyöllä vaikutetaan päihitteitä, tupakka- ja nikotiini tuotteita ja rahapelaamista koskeviin tietoihin, asenteisiin ja oikeuksiin, haitoilta suojaaviin tekijöihin ja riskitekijöihin sekä käyttötappoihin, saatavuuteen, tarjontaan ja haittoihin.

31. 23. Onko Vaasassa tehty ehkäisevä päihdetyö aiemmin tuttua? *

Merkitse vain yksi soikio.

Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

28. 20. Onko sinulle viimeisen 12 kuukauden aikana annettu sosiaali- ja terveydenhuollon (esim. sairaanhoitajan, terveydenhoitajan, lääkärin, hammashoitajan, hammaslääkärin, sosiaalityöntekijän) vastaanotolla neuvontaa liittyen...

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	En ole käynyt vastaanotolla
alkoholin käyttöön?	☐	☐	☐	☐
tupakka-/nikotiini tuotteiden käyttöön?	☐	☐	☐	☐
huumausaineiden käyttöön?	☐	☐	☐	☐
rahapelaamiseen?	☐	☐	☐	☐

29. 21. Saako Vaasassa helposti tukea... *

Merkitse vain yksi soikio riviä kohden.

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
alkoholin käytön vähentämiseen?	☐	☐	☐
tupakka-/nikotiini tuotteiden käytön lopettamiseen?	☐	☐	☐
huumausaineiden käytön vähentämiseen ja lopettamiseen?	☐	☐	☐
rahapelaamisen vähentämiseen?	☐	☐	☐

32. 24. Kerro Vaasassa havaitsemistasi päihteiden ja tupakka- ja nikotiini tuotteiden käyttöön sekä rahapelaamiseen liittyvistä epäkohdista, joihin mielestäsi erityisesti tulisi kohdistaa haittoja ehkäiseviä toimia?

33. 25. Miten voit itse kuntalaisena osallistua näiden haittojen ehkäisemiseen? *

KIITOKSET VASTAUKSESTASI! 😊

Google ei ole luonut tai hyväksynyt tätä sisältöä.

Google Forms

LIITE 2

Saatekirje

TOIMINTAMALLI EHKÄISEVÄÄN PÄIHDETYÖHÖN

Ota kantaa Vaasan kaupungin päihdetilanteeseen!

PÄIHDETIKANNEKYSELY

Kyselyllä kartoitetaan Vaasan kaupungin asukkaiden näkemyksiä ja mielipiteitä päihdeiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä rahapeliin ehkäisemisen ja niiden aiheuttamien haittojen vähentämisen keinoista. Halutaan tietää, mitä erityisiä kehittämisen paikkoja tunnistatte, mitkä olisivat mielestänne kaikkein tärkeimpiä toiminnan kohteita ja miten eri ehkäisevän päihdetyön keinoihin suhtaudutaan. Kyselyllä pyritään parantamaan monialaisen ehkäisevän päihdetyön suunnittelua ja kehittämistä Vaasassa. Tulokset tulevat myös mm. Pohjanmaan hyvinvointialueelle siirtyneiden sosiaali- ja terveyspalveluiden hyödynnettäviksi.

Kun kyselyssä kysytään tupakka- ja nikotiinituotteista, tarkoitetaan savukkeita, nuuskaa ja sähkösavukkeita. Rahapeleillä tarkoitetaan kaikkea sellaista pelaamista, jossa voitto tai tappio on rahaa tai rahan arvoista. Rahapeleihin luetaan siis niin rahapeliautomaatit kuin myös esimerkiksi raha-arvat ja lotto.

Kyselyyn voi osallistua Vaasan kaupungin verkkosivuilla nimettömästi ja luottamuksellisesti. Tuloksista tiedotetaan ja raportoidaan niin, että yksittäisten vastaajien vastaukset eivät ole tunnistettavissa.

Jokainen näkemys ja idea on arvokas ennaltaehkäisevien toimien kehittämisessä. Vastaavanlaisia kyselyjä toteutetaan muillakin paikkakunnilla ja alueilla Suomessa, ja kansallinen ehkäisevää päihdetyötä tekevien kehittämisverkosto voi verrata eri alueilla esiin tulevia näkemyksiä.

Tiedonkeruusta vastaavat Vaasan ammattikorkeakoulun sairaanhoitajaopiskelijat.

Kiitos, jos Sinulla on hetki aikaa auttaa meitä ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä!